

**Ірина БУЛИГА,
Олександр ПОСТЕЛЬЖУК
КОНФЕСІЙНА ПАНОРАМА СУЧАСНОЇ ДУБЕНЩИНИ:
ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ АСПЕКТ**

Із зростанням значення фактору релігії в житті українського суспільства, актуалізується і роль релігійного чинника у різних сферах суспільного буття, а відтак і необхідність вивчення конфесійної ситуації. Насамперед, це динаміка розвитку певної деномінації або церкви, визначення лінії трансформаційних зламів у конфесійній площині, перспективи розвитку конфесій тощо. Конфесійні зміни опредмечуються та прогнозуються крізь призму релігійної ситуації в країні. Під останньою розуміємо різноманіття релігійних процесів у взаємозв'язку між собою та соціальним середовищем. Маємо на увазі комплексне, системне утворення, локалізоване та водночас фіксоване в просторі та часі на певному/конкретному об'єкті (у даному випадку території Дубенського району). Логічність бачення нами таких міркувань підтверджується диспозицією В. Титаренко, яка стверджує, що «різноманіття, сукупність, і взаємозв'язок елементів» у релігійному комплексі «утворюють певну цілісність, своєрідну єдність, що дозволяє виокремлювати, вивчати і прогнозувати релігійну ситуацію як досліджувану одиницю» [7, 294]. Загалом, цілісний показник релігійності українців (релігійна поведінка, набожність, релігійне знання, зрештою релігійно-інституційна залученість громадян) – це своєрідний духовний концепт, який покладений в систему координат центрально- та східноєвропейських суспільств і в свою чергу, засвідчує про високий показник наявної релігійності. Україна у цьому плані звичайно поступається Польщі, проте випереджає чимало країн Центрально-Східної Європи (наприклад, Чехію, Латвію, Естонію, Республіку Беларусь), тим паче коли йдеться про секулярну Західну Європу. Відтак, переосмислення значення, сутності та ролі релігії, зрештою її долученість до соціального простору – процеси, які давно тривають у багатьох регіонах планети. Таким чином, для визначення, осмислення та прогнозування загальноукраїнських тенденцій в площині розвитку релігійних процесів, важливе значення відіграє вивчення специфічно регіональних особливостей розвитку конфесій, яке і постає як мета нашого дослідження. Перспективність такого підходу визначається не лише теоретичною складовою, але й його практичним застосуванням у сфері міжконфесійних, державно-церковних відносин. Фактично вся Західна Україна (а відтак і Дубенський район) належать до

перехідної смуги між Центральноєвропейським та Східноєвропейським релігійним макрорегіоном – католицько-протестантською Європою та державами східно-християнського обряду. Такий поділ теоретично може впливати і на реальну існуючу

релігійну ситуацію у Дубенському регіоні. В сучасному/технологічному суспільстві, релігія практично витісняється із публічного життя громадян, однак релігійні організації й

надалі продовжують володіти значним політичним і фінансовим капіталом, зрештою

людським ресурсом. Це надає їм можливість відігравати вагому/відчутну роль у житті

українського соціуму.

На думку О. Недавної, релігієзнавчий аналіз сучасної діяльності конфесій в Україні виявляє низку характерних моментів, які обумовлені специфікою культурно-

цивілізаційного субстрату. Серед них вчена виділяє для прикладу наступні: поліконфесійність; еkleктизм та вибірковість у сповідванні своєї релігії, що притаманно

віруючим різних конфесій; вільнодумство, в т. ч. і щодо релігії та функціонування її інституцій, право/визнання іншого мислити/думати вірити інакше; регіоналізація, локалізація, індивідуалізація, «приватизація» конфесійного життя України; «онародовлення релігії»; обрядовірство; індиферентність, невідпорність (впливу якого

важко протистояти – авт.) як наслідок різних зовнішніх релігійно-конфесійних, культурних, політичних впливів; поліваріантність духовно-культурних позицій; інфантильне уникнення багатьма українцями відповідальності за стан релігійно-духовного

життя як на індивідуальному, так і на суспільному рівнях; політизація конфесійного життя

в Україні [4].

Водночас, відбувається істотне зростання престижу релігії та релігійних організацій, доволі висока активність переважно протестантських конфесій у соціальній

сфері. Конфесії претендують на свою залученість до різних сфер суспільного життя,

включаючи і виключно світські.

Якщо аналізувати сучасну конфесійну ситуацію в Дубенському районі, не можемо оминати прийняту сьогодні моду на релігію, дотримання багатьма не етики, а лише релігійного етикету. Погоджуємося із думкою А. М. Колодного, що з'явився невоцерковлений віруючий, у якого немає переконання у правильності та єдиноістинності

саме його конфесійного вибору. Адже, завдяки низці серйозних трансформацій і потрясінь

5

українського суспільства в ХХ – на початку ХХІ століття, світоглядні орієнтації середньостатистичного українця носять доволі розмитий, еkleктичний характер. Слід відзначити, що у сучасному світі релігія трансформується/перетворюється на один із багатьох інтересів і поступово переміщується у дальній закуток людської свідомості її внутрішнього світу [3, 7]. Релігійність тих, хто вважає себе віруючими, часто-

густо носить ситуативний характер, в якій проявляється скоріш за все не стійка світоглядна позиція, а лише умонастрій, який відрізняється значною рухливістю.

Релігійність перестала бути властивою лише церкві, «розсипаючися» по усьому суспільству, а приналежність до церковної общини є лише особливим типом релігії.

Наявність «номінально віруючих», тобто тих хто не відвідує храми, або вдається до цього дуже рідко, доводить існування, що найменше двох тенденцій: 1) «індивідуалізації» релігійного досвіду; 2) зниження значимості «релігійних практик». На

сьогодні індивідуалізація стає невід'ємною рисою церковного життя (насамперед православного). Досвід навернення до віри, воцерковлення тощо перетворюється

в

глибоко індивідуальний вимір. У кожного формується свій власний досвід спілкування з

Богом. При цьому, церковна традиція використовується вибірково, входить в особистий

досвід людини. Відтак, релігія по суті, перетворюється в релігійність, а ядро релігійності –

це пошук «власного Бога», який перебуває поза конфесійною різноманітністю.

Таким чином, релігійний фактор виходить за межі конфесійного середовища, а релігійний досвід для багатьох громадян перестає бути власне навичкою, залишаючись

при цьому лише переживанням, чи одним із багатьох інших переживань.

Якщо мешканці Дубенського району (як до слова й інших районів мабуть теж) все ж ідентифікують себе з належністю до певної релігійної традиції, проте вони не завжди

розділяють її віровчення, приймають участь в її обрядах, є активними членами релігійної

общини, переймаються її життям. Сьогодні такі процеси особливо є досить відчутними у

православному середовищі України. Проте, сам факт належності до цієї релігійної течії,

незалежно від внутрішніх переконань, є важливим для світоглядної, культурної, доволі

часто політичної орієнтації громадян. Тому релігія для такої людини має особливу цінність.

Загальновідомим є той факт, що найвищим кредитом довіри сьогодні – посеред громадян України – користується Церква. Однак, коли соціологи спробували конкретизувати зміст, який вкладається респондентами в поняття довіри до «церкви», то

з'ясувалося, що у симпатіях ідеться не стільки про конкретну ту чи іншу релігійну організацію, скільки про ідеальний, уявний трансцендентний образ («церкву як представницю Бога на землі») [6, 11].

6

Входячи в статистичну площину, зазначимо, що зростання кількості церковно-релігійних інституцій за останні роки доводить розширення релігійної мережі в Дубенському районі, яке набуло усталеного характеру та оптимальних параметрів. Однак,

якщо враховувати те, що законом України не визначена обов'язковість реєстрації релігійних організацій (а чимало з них уникають/не бажають проходити процес реєстрації

взагалі), можна припустити, що офіційна статистика державного органу може бути неповною. Нижче, (для кращої деталізації та калькуляції) наводимо статистичні дані, що

наданні Управлінням культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації
станом на 1 травня 2013 року.

*Релігійні організації м. Дубно
(станом на 01.05.2013 р.)*

№з/п Церкви Кількість

1. Українська Православна Церква 7

Монастирі –

Релігійні громади 7

2. Українська Православна Церква – Київський Патріархат 11

Монастирі 2

Релігійні громади, з них: 9

не діє 1

3. Римсько-Католицька Церква, р/г 1

4. Євангельські Християни-Баптисти 2

Релігійні громади, з них: 2

не діє 1

5. Християни Віри Євангельської П'ятидесятники, р/г 1

6. Адвентисти Сьомого Дня, р/г 1

7. Українська Греко-Католицька Церква, р/г 1

7

8. Об'єднання хасидів Хабад Любавич іудейських релігійних організацій України, р/г

1

9. Свідки Єгови, р/г 1

10. Євангельські Християни-Баптисти (незалежні), р/г 2

11. Церква Повного Євангелія, р/г 1

12. Міжнародна Рада Церков Євангельських Християн-Баптистів

0

Релігійні громади, з них: 0

Діє без реєстрації статуту 1

Всього релігійних організацій: 29

*Релігійні організації Дубенського району
(станом на 01.05.2013 р.)*

№з/п Церкви Кількість

1.

Українська Православна Церква 41

Монастирі, з них: –

Діє без реєстрації статуту 1

Релігійні громади, з них: 41

знято з реєстрації у зв'язку з переходом в УАПЦ і УПЦ-КП 15

не діє 7

2.

Українська Православна Церква – Київський Патріархат 41

Монастирі 1

Релігійні громади, з них: 40

не діє 8

Діє без реєстрації статуту 1

8

3. Українська Автокефальна Православна Церква, р/г 3

4.

Євангельські Християни-Баптисти 7

Релігійні громади, з них: 7

Діє без реєстрації статуту 1

5. Християни Віри Євангельської П'ятидесятники 15

Релігійні громади, з них: 15

не діє 2

Діє без реєстрації статуту 1

6. Адвентисти Сьомого Дня, р/г 2

7. Євангельські Християни-Баптисти (незалежні), р/г 1

Всього релігійних організацій: 110

Наведені статистичні дані характеризують інституційну мережу релігійних організацій, де релігійну матрицю досліджуваної території презентують православні,

католицькі, протестантські та іудейські віросповідання. Констатуємо, що жодне із них, не

дивлячись на активні заходи пропаганди та достатню фінансову підтримку не може

претендувати на абсолютне/монопольне духовне лідерство.

Поліконфесійність українського суспільства обумовлена специфікою запровадження демократичних принципів до релігійного життя. Багатоманіття конфесій,

які функціонують в Україні, в тому числі і на Дубенщині, презентують різні світогляди.

Водночас поліконфесійність – це майже завжди проблемність, яка може породити спочатку латентні, а з часом і відкриті конфлікти. Кожна конфесія представлена в українському суспільстві не лише світоглядно, але і соціально, з іманентними їй соціальними інститутами, певними інтересами тощо. Зі здобуттям Україною незалежності,

у Дубенському районі (у конфесійному вимірі) динамічніше розвивалися структури православного і римо-католицького віросповідань. Однак, протягом останнього десятиліття ситуація дещо змінилася, оскільки вони не зуміли зберегти позитивну динаміку росту, натомість суттєво збільшується мережа протестантських організацій.

9

Однією з найвпливовіших конфесій сучасної Дубенщини є православ'я, представлене трьома церквами: Українською Православною Церквою (УПЦ МП), Українською Православною Церквою Київського Патріархату (УПЦ КП), Українською

Автокефальною Православною Церквою. Їх належність є серйозною проблемою, оскільки

кожна претендує на лідерство у православному світі. Причому, перспектива їх об'єднання

в найближчому майбутньому є доволі примарною. Масштаб протистояння, взаємна

неприятність, зрештою втручання до конфлікту українського політикуму принижуює в очах

прихожан авторитет православного духовенства, об'єктивно допомагає утвердженню

нових, нетрадиційних для України віросповідань.

Доволі складно оминати і той факт, що сучасне українське православ'я є однією з конфесій, яке демонструє нездатність до швидкої/продуктивної

_____ модернізації. Очевидно,

що православні клірики побоюються активної участі їх прихожан у суспільно-політичному житті регіону, оскільки це може призвести до втрати церквою власної ідентичності, тому й надалі продовжують стояти на позиціях збереження середньовічного

статусу-кво. Більше того, українське суспільство так чи інакше продовжує сприймає

православні конфесії насамперед, як ідеологічні структури.

Зауважимо, що останні в певній мірі самі сприяли нерелігійному сприйнятті релігії частиною населення. Вважаємо, що ця тенденція у цілому відзеркалює загальні тенденції

політизації релігії, злиття релігії та бізнесу, активному використанню релігійними інститутами інформаційного простору. Не дивлячись на те, що православні громади

Дубенщини складають (у кількісному відношенні) більшу частину конфесійної палітри,

православним регіоном її назвати доволі важко, а скоріш за все регіоном з православним

домінуванням.

На даний час у Дубенському районі існують конфесії і Католицької церкви, які представлені Римо-Католицькою Церквою (РКЦ) та Українською Греко-Католицькою

церквою (УГКЦ). Слід констатувати, що активний поступ РКЦ протягом 1990-х років, як і

на початку XXI століття є закономірним явищем. На думку українських вчених, саме РКЦ

(на відміну від інших) має на сьогодні стабільний (прогнозований) приріст своїх прихожан. Такі результати – продукт її продуманої політики, яка проявляється у її самодостатності, оперативному розгортанні наукового і освітнього потенціалу, широкому

просвітництву посеред вірних, зрештою якісним рівень індивідуальної роботи з ними [5,

с. 184].

РКЦ стала привабливою як для українців, так і «традиційних» католиків (у тому числі українців польського походження), вибодовуючи свою діяльність наступним чином:

римо-католики постійно орієнтуються на духовні запити віруючих, пропонують їм сучасні

10

форми прилучення до всього сакрального, при цьому залишаються відкритими для духовної скарбниці інших релігійно-церковних традицій. Якщо раніше РКЦ була конфесією переважно польської нації, то на сучасному етапі спостерігається процес

руйнації національно-конфесійної тотожності. Тому зараз можна спостерігати різницю

між показниками етнічного підрахунку релігійності (приналежності до етносу, який визначає і релігійну ідентифікацію – поляк-католик) і «культурної» релігійності (людина

сама себе оголошує належною до певної релігійної традиції).

Схожа ситуація у Дубенському районі спостерігається і стосовно релігійної приналежності євреїв. Частина з них відносить себе до різних християнських конфесій,

посеред яких існує найбільша кількість атеїстів, а сам іудаїзм – як релігійна доктрина – репрезентується Об'єднанням хасидів Хабад Любавич. Водночас доволі успішно розвивається і протестантизм. Найбільш впливовими протестантськими утвореннями залишаються Євангельські Християни-Баптисти, Християни Віри Євангельської П'ятидесятники, Адвентисти Сьомого Дня, Свідки Єгови, Євангельські Християни-Баптисти (незалежні). Поряд з традиційними уявленнями про «чужість» і «сектанство», на сьогодні дедалі активніше артикулюється потужний поступ протестантських церков, навіть відбувається «протестанізація» Дубенщини. Після двох десятків років місіонерської діяльності, протестантські конфесії розпочинають «вголос» задавати/піднімати «питання про власну соціальну позицію, доцільність культурного контексту, бачення своєї ролі в загальнохристиянській традиції» тощо [8, с. 5]. Вагомим досягненням останніх років є наявність сталого діалогу навколо соціальних і богословських позицій євангельських церков, у якій критичні аспекти та різносторонність поглядів її прихожан є звичним явищем. Зрештою, найбільш модернізаційні потенції християнства виявляють себе у протестантизмі. Це пов'язане із низкою факторів, серед яких: формування логікою самої віри незалежної особистості віруючого, який працює і свою чесну працю сприймає як служіння Богу; визнання демократії як найкращого здійснення євангельських принципів в суспільно-політичному устрої держави; відношення до сучасної науки як до благочестивого пізнання волі Бога, чи благочестивої та богоугодної справи. Відтак історія розвитку багатьох європейських держав показала, що протестантизм поступово задав цей еталон і католикам, і оточуючому його світу. Такі релігійні переконання не вимагають від католицизму (як мабуть і від православ'я) відмови від фундаментальних догматичних основ віри, але водночас радикально змінюють відношення людини до свого місця у світі і цінностей суспільного буття.

11

На особливу увагу заслуговує харизматичний рух, який на сьогодні є тим феноменом, який – як на думку В. Єленського – важко втиснути у жорсткі дефініції. Скоріш за все він являє собою простір, який не має чітких кордонів [1]. Тому харизматичні церкви прийнято вважати складовою неохристиянства, які представляють собою численні відгалуження від протестантських, перш за все п'ятидесятницьких церков. Харизматизм у Дубенському районі наприклад, репрезентований Церквою Повного Євангелія (Харизматична Християнська Церква «Якір Надії»). Таким чином на трансформаційні тенденції у конфесійному просторі Дубенщини (поряд із п'ятидесятниками) найближчі 10–15 років помітно впливатимуть і харизмати. Офіційно в Дубенському районі окрім харизматів, є чимало не зареєстрованих і інших новітніх релігійних течій. Але в цілому важко визначити загальну кількість

нетрадиційних віросповідань в Україні, оскільки чимало з них не пройшли процедуру офіційної реєстрації, позаяк (як на них) вона не є обов'язковою. Перспективи та умови для поширення неорелігій на території Дубенщини є сприятливими, що пояснюється затяжною соціально-економічною нестабільністю та кризою традиційних конфесій, зокрема православ'я. В умовах коли традиційні цінності, стійка система релігійних (як горизонтальних, так і вертикальних) відносин тощо, не завжди задовольняють життєві (а відтак і духовні) потреби громадян, це незмінно призводить до висловлення колективного незадоволення, шляхом створення нової релігії. Чимало з них будуть сприймати її як єдиноможливий шлях виходу із кризи, як надію на кардинальні зміни у приватному і суспільному житті. Логіка такої постановки проблеми підтверджується й міркуваннями А. Колодного, який вважає, що на зміну модерну і в релігії приходить постмодерн. Він прогнозує, що за 10–15 років громади нетрадиційних віросповідань поставатимуть як своєрідні клуби за інтересом [2, 59].

Протягом останніх десятиліть ХХ – початку ХХІ століття істотно змінився конфесійний простір Дубенщини. Таке конфесійне багатоманіття сформувалося за рахунок декількох факторів: 1) виходу із підпілля чи відновлення діяльності низки релігійних організацій, які раніше не мали офіційного визнання; 2) дезінтеграційних процесів, що мають місце в сучасному православному середовищі; 3) активної місіонерської діяльності зарубіжних релігійних центрів; 4) поширення релігійних новоутворень вітчизняного походження.

Водночас в умовах глобалізації релігія все активніше взаємодіє з різними сферами суспільного буття. Тому питання прогностичної оцінки діяльності конфесій як в локальному, так і в глобальному сенсі, буде залишатися в активі дослідників.

12

Припускаємо, що в майбутньому відбуватиметься постійна зміна тематичних і концептуальних орієнтацій релігійних спільнот, з'являтимуться все нові інститути одних і тих же конфесій. Однак, водночас зауважимо, що сфера сакрального є надзвичайно тонкою, де «раціональне-ірраціональне», «індивідуальне-колективне» дуже тісно переплітаються і складно піддаються прогнозуванню. Таким чином, проведений нами аналіз (особливостей конфесійної ситуації у Дубенському районі) надає підстави прогнозувати, що на сучасному етапі, релігійні інституції стають дієвими учасниками суспільних процесів та активно долучаються до соціокультурних процесів у регіоні. Вважаємо, що за кількісними показниками (в найближчому майбутньому) жодна з діючих у районі конфесій не буде зберігати абсолютну перевагу. Водночас спостерігатиметься достатній/відчутний вплив історичних церков, проте, водночас, буде простежуватися невідповідність їх релігійної практики запитам «нового віруючого». Оскільки, будучи вірянином певної конфесії наприклад,

сучасна людина може перебувати у стані духовних пошуків, вагатися, теоретично змінювати свою конфесійну і навіть релігійну приналежність тощо.

Джерела та література

1. Єленський В. Глобальний харизматизм в Україні: перші двадцять років / В. Єленський.

–
[Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.religion.in.ua/main/analitica/761-globalnijharizmatizm-](http://www.religion.in.ua/main/analitica/761-globalnijharizmatizm-v-ukrayini-pershi-dvadcyat.html)

[v-ukrayini-pershi-dvadcyat.html](http://www.religion.in.ua/main/analitica/761-globalnijharizmatizm-v-ukrayini-pershi-dvadcyat.html). – Заголовок з крану.

2. Колодний А. Релігійна мережа України в її проблемах і перспективах / А. Колодний // Українське

релігієзнавство. Українській Асоціації релігієзнавців двадцять років. Збірник праць та інформативок / За ред. проф. А. Колодного. – № 65. – К., 2013. – С. 55–62.

3. Колодний А. Стан і проблеми релігійного життя України / А. Колодний // Українське релігієзнавство. – К., 2008. – № 48. – С. 5–11.

4. Недавня О. Конфесійне життя України як вияв особливостей її культурно-цивілізаційної природи

/О. Недавня. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://risu.org.ua/ua/index/studios/studies_of_religions/40886/. – Заголовок з екрану.

5. Недавня О. «Нова націєіндіфікація» українців у сучасній РКЦ / О. Недавня // Історія релігій в

Україні. Праці XIII Міжнародної науково-практичної конференції. Львів, 20–22 травня 2003 року.

– Львів : Логос, 2003. – С. 183–188.

6. Релігійний чинник у процесах націє- та державотворення: досвід сучасної України / [Монографія]. – К. : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН

України, 2012. – 272 с.

7. Титаренко В. Філософсько-методологічні засади прогнозування релігійної ситуації / В. Титаренко

// Українське релігієзнавство. Українській Асоціації релігієзнавців двадцять років. Збірник праць

та інформативок / За ред. проф. А. Колодного. – № 65. – К., 2013. – С. 291–299.

13

8. Черенков М. Баптизм без кавычек. Очерки и материалы к дискуссии о будущем евангельских

церквей / М. Черенков. – Черкасы : Коллоквиум, 2012. – 296 с. ___